

Andrzej Chudnicki

Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w resocjalizacji nieletnich : szanse i zagrożenia

Edukacja - Technika - Informatyka nr 1(23), 243-248

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANDRZEJ CHUDNICKI

Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w resocjalizacji nieletnich – szanse i zagrożenia

The Application of Information and Communication Technologies in the Education Juvenile Offenders – Chances and Risks

Doktor, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Pedagogiki i Psychologii,
Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Polska

Streszczenie

Technologie komunikacyjne i informacyjne mogą odegrać istotną rolę w reintegracji społecznej osób przebywających w placówkach resocjalizacyjnych. Celem opracowania jest zaprezentowanie dotychczasowej praktyki oraz wskazanie możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii w kształceniu, wychowaniu i terapii nieletnich niedostosowanych społecznie.

Słowa kluczowe: niedostosowanie społeczne, technologie komunikacyjne i informacyjne, resocjalizacja nieletnich

Abstract

Communication and information technologies can play an important role in the social reintegration of people residing in the resocialisation centres. The aim of the study is to present the current practice and to indicate the possibilities of using modern technologies in the education and treatment of socially maladjusted minors.

Keywords: social maladjustment, communication and information technologies, resocialization of minors

Nowoczesne technologie komunikacyjne i informacyjne (*Information and Communication Technologies* – ICT) oferują coraz większe możliwości w zakresie dostępności, tworzenia i przekazywania informacji. Korzystanie z nich odgrywa współcześnie kluczową rolę w rozwoju jednostki i staje się wyznacznikiem jej pełnego uspołecznienia oraz integracji społecznej. Wpływ, jaki mają one na rozwój i funkcjonowanie człowieka, powoduje, że stają się przedmiotem stale rosnącego zainteresowania ze strony przedstawicieli wielu różnych dyscyplin naukowych. W literaturze z zakresu pedagogiki czy psychologii panuje

jednak dość pejoratywny obraz nowoczesnych technologii. Najczęściej wskazywane są jako zagrożenia dla prawidłowego rozwoju i źródła takich problemów, jak: uzależnienia (od komputera, telefonu, portali społecznościowych, gier komputerowych), tworzenie wzorców zachowań agresywnych (poprzez prezentowanie w mediach czy grach komputerowych obrazów i postaw pełnych przemocy) czy pogorszenie stanu zdrowia i wyglądu, wyników w nauce, a także zmniejszania aktywności fizycznej (Jędrzejko, 2011; Kotyśko, Izdebski, Michalak, Andryszak, Pluto-Prądyńska, 2014; Strzała, 2004). Pomimo tych niebezpieczeństw nowoczesnych technologii komunikacyjnych i informacyjnych nie da się wyeliminować z procesu wychowania i kształcenia. Brak dostępności do nich nie tylko nie sprzyja prawidłowemu usamodzielnieniu jednostki, ale stwarza społeczne, ekonomiczne i polityczne bariery, dodatkowo stwarzając zagrożenie wykluczenia społecznego (Heeks, 2010, s. 625–640).

Rola, jaką nowoczesne technologie komunikacyjne i informacyjne odgrywają w procesie integracji lub włączenia społecznego, może mieć również szczególne znaczenie w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie przebywającą w placówkach resocjalizacyjnych. Zgodnie z ustawą o postępowaniu wobec nieletnich (Ustawa, 1982, art. 65, par. 1) podejmowane oddziaływania resocjalizacyjne mają mieć bowiem na celu „wszechstronny rozwój osobowości i uzdolnień nieletniego oraz kształtowanie i utrwalanie w nim społecznie pożądanej postawy i poczucia odpowiedzialności, tak by był on odpowiednio przygotowany do społecznie użytecznej pracy”. Oznacza to, że skutkiem oddziaływań resocjalizacyjnych powinno być nie tylko usunięcie objawów niedostosowania społecznego i zapobieżenie popełnianiu przez nieletniego czynów niezgodnych z prawem i oczekiwaniami społecznymi, lecz jego pełna reintegracja ze społeczeństwem. Do realizacji tak postawionego celu niezbędne jest zarówno wyposażenie wychowanka w kompetencje kluczowe (w tym kompetencje informatyczne), jak i usunięcie barier uniemożliwiających jego uczestnictwo w życiu gospodarczym, społecznym czy politycznym gwarantujące pełne zintegrowanie ze społeczeństwem.

Pobyty w instytucji resocjalizacyjnej poprzez deprivację potrzeb i ograniczenie dostępu do różnych dóbr czy zasobów paradoksalnie może jednak utrudniać proces włączania społecznego jednostki. W większości placówek przeznaczonych dla nieletnich niedostosowanych społecznie czas i sposób korzystania z nowoczesnych technologii jest ściśle reglamentowany, co nierzadko wynika ze względów formalnych; ma to na celu uniemożliwienie przepływu informacji pomiędzy osobą przebywającą w instytucji resocjalizacyjnej a jego środowiskiem, korzystania przez nią z nieodpowiednich treści, popełniania czynów zabronionych czy zakłócania procesu resocjalizacji przez osoby z zewnątrz.

Wychowankowie placówek najczęściej uzyskują dostęp do komputera i internetu w trakcie zajęć edukacyjnych oraz w ramach kół zainteresowań, których

działalność jest zwykle przedłużeniem toku lekcyjnego. Nieletni doskonałą najczęściej wtedy swoje umiejętności związane z obsługą komputera poprzez korzystanie z różnych edytorów tekstu, programów do obróbki grafiki czy dźwięku lub spędzają czas wolny, grając, oglądając filmy lub słuchając muzyki (Waśkowicz, 2012, s. 111–126). Nierzadko możliwość uczestniczenia w tych zajęciach zależy od pozytywnej oceny zachowania nieletniego i ma charakter nagrody. Różnice pomiędzy poszczególnymi placówkami są jednak bardzo duże, co wynika zarówno z ich typu czy wewnętrznych regulaminów, jak również z możliwości technicznych, kadrowych czy finansowych.

Wydaje się jednak, że wykorzystywanie technologii komunikacyjnych i informacyjnych jedynie do doskonalenia kompetencji informatycznych i rozrywki nie wykorzystuje w pełni potencjału, jakim dysponują nowoczesne technologie w zakresie wsparcia procesu kształcenia, wychowania i terapii młodzieży niedostosowanej społecznie.

Nieletni przebywający w placówkach resocjalizacyjnych to uczniowie o szczególnych potrzebach edukacyjnych. Przejawiane przez nich trudności w dostosowaniu się do standardów wymagań programowych najczęściej są wynikiem ich negatywizmu szkolnego (anoreksji szkolnej), na który składa się szereg deficytów w zakresie przyswajania wiedzy, znaczne zaniedbania dydaktyczne i środowiskowe, niepowodzenia szkolne przejawiające się wieloletnim opóźnieniem szkolnym, niskie kompetencje i potrzeby poznawcze, słaba motywacją do nauki, brak aspiracji edukacyjnych i zainteresowań. Ich wiedza o otaczającej rzeczywistości jest przeważnie niepełna, ma charakter wyspowy i utrudnia im rozumienie otaczającej rzeczywistości (Szecówka 2007, s. 254–255).

Nowoczesne technologie komunikacyjne i informacyjne dzięki szerokim możliwościom dostosowania treści do indywidualnych potrzeb i możliwości nieletnich niedostosowanych społecznie mogą znacząco poprawić efektywność ich kształcenia. Oferują bowiem nowe możliwości samokształcenia i samokontroli procesu uczenia się. Poprzez programy edukacyjne pomagają rozwijać umiejętności analizy i syntezy treści, uczą samodzielnego myślenia i podejmowania decyzji oraz rozwijają zainteresowania (Piecuch, 2004, s. 55).

Kluczowe z perspektywy aktywizacji zawodowej są również dostępność oraz możliwości optymalnego dopasowania oferty edukacyjnej do potrzeb wychowanków placówek resocjalizacyjnych. Nowoczesne technologie mogą znacząco zwiększyć ubogą ofertę instytucji resocjalizacyjnych w zakresie kształcenia zawodowego, czego przykładem są programy wykorzystujące metodę e-learningu w resocjalizacji osób dorosłych przebywających w zakładach karnych (por. Linowski, 2012, s. 140).

Problemom edukacyjnym młodzieży niedostosowanej społecznie często towarzyszą deficyty w sferze poznawczej i emocjonalnej, tworzące wadliwe wzorce myślenia, odczuwania i wyzwalające zachowania nieadekwatne do społecznych

oczekiwań (Opora, 2001, s. 72). Ważną rolę w procesie korygowania nieprawidłowych postaw osób niedostosowanych społecznie mogą odegrać komputerowe gry symulacyjne. Jest to szczególnie istotne ze względu na ograniczenia wynikające z zakładowego charakteru oddziaływań, które z natury odbywają się w pewnej izolacji od środowiska naturalnego. Nowoczesne technologie, oferując wychowankom placówek resocjalizacyjnych możliwość odgrywania ról społecznych w warunkach zbliżonych do rzeczywistości, pozwalają modelować prospołeczne zachowania, wspierając tym samym tradycyjne działania psychoczy socjodramatyczne.

Próby wykorzystywania symulacyjnych gier multimedialnych do wspomaganie procesu rozwoju i wzmocnienia kompetencji społecznych wychowanków były realizowane m.in. w podkarpackich placówkach socjalizacyjnych w ramach projektu „Nawigator zdobywców przyszłości”. Niestety brakuje podobnych rozwiązań dedykowanych dla wychowanków placówek resocjalizacyjnych.

Nowoczesne technologie bywają również wykorzystywane w pracy terapeutycznej z nieletnimi, których niedostosowanie społeczne jest sprzężone z innymi zaburzeniami. Część instytucji resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych została wyposażona w urządzenia do biofeedback/neurofeedback oraz stymulacji audio-psycho-lingwistycznej (SAPL). Dotychczasowe badania (por. Fox, Tharp, Fox, 2005; Lubar 2003) wskazują na dużą (sięgającą od 25% do 90%) skuteczność biofeedbacku w zakresie poprawy w zachowaniu, redukcji objawów ADHD, poprawy inteligencji. Stymulacja audio-psycho-lingwistyczna wykorzystywana bywa w pracy z dziećmi i młodzieżą przejawiającą problemy edukacyjne wynikające z zaburzeń mowy czy dysleksji. Badania prowadzone przez Jasiak (2008) wskazują na przydatność tej metody również do redukcji nasilenia objawów ADHD oraz zachowań agresywnych u młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym przebywającej w młodzieżowym ośrodku socjoterapii.

Nie ulega więc wątpliwości, że wykorzystanie technologii komunikacyjnych i informacyjnych w resocjalizacji jest nie tylko możliwe, ale wydaje się wręcz niezbędne do tego, by proces ten przebiegał optymalnie. Ważne jest jednak, by nie stał się on jedynie treningiem umiejętności posługiwania się nimi. Stwarza to bowiem ryzyko wykorzystania ich do działalności o charakterze przestępczym czy paraprzestępczym. Wraz ze wzrostem możliwości, jakie oferują nowoczesne technologie, rośnie również liczba nowych zagrożeń związanych z ich wykorzystaniem, takich jak:

- wykorzystywanie nowoczesnych technologii do odurzania się (e-narkotyki, i-dosy) (por. Motyka, 2015, s. 309),
- oszustwa przy użyciu komputera, np. wyłudzenia towaru, podawania lub fałszowania danych,
- kradzieże, np. z bankomatów, gier, programów, dokumentacji,

- włamania i naruszania praw dostępu do zasobów, np. kradzież danych, rozprzestrzenianie wirusów, robaków, koni trojańskich itp.,
- cyberprzemoc – prześladowanie, zastraszanie, nękanie, wyśmiewanie innych,
- molestowanie seksualne – rozpowszechnianie pornografii, nagabywanie małoletnich i prezentowanie im treści o charakterze seksualnym, tworzenie materiałów pornograficznych z udziałem małoletnich,
- publikowanie treści szkodliwych społecznie, rasistowskich, werbowanie do grup o charakterze przestępczym czy terrorystycznym.

Warto również zauważyć, że profil sprawcy zachowań naruszających normy prawne czy obyczajowe w sieci jest na razie odmienny od profilu nieletnich przebywającej w placówkach resocjalizacyjnych. Cyberprzestępcy charakteryzują się przeważnie ponadprzeciętnymi wynikami w edukacji, wysoką inteligencją i umiejętnościami informatycznymi (Lickiewicz, 2011, s. 239–252). Dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii powoduje jednak, że coraz więcej aktywności człowieka przenosi się do sieci, a poprawa dostępności do nich może przyczyniać się również do ułatwienia popełniania przestępstw z wykorzystaniem komputera. Istotne jest więc uzupełnienie działań resocjalizacyjnych o kształtowanie właściwych postaw wobec korzystania z technologii komunikacyjnych i informacyjnych oraz bezpiecznego i właściwego korzystania z sieci.

Literatura

- Fox, D.J., Tharp, D.F., Fox, L.C. (2005). Neurofeedback: An Alternative and Efficacious Treatment for Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Applied Psychophysiology & Biofeedback*, 30 (4), 365–373.
- Heeks, R. (2010). Do Information and Communication Technologies (ICTs) Contribute to Development? *Journal of International Development*, 22 (5), 625–640.
- Jasiak, M. (2008). Skuteczność Metody Tomatisa (Stymulacji Audio-psycholingwistycznej SAPL) w terapii nieletnich wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii z syndromem deficytu uwagi i nadruchliwości (ADHD). W: Kozaczuk F. (red.), *Efektowność oddziaływań resocjalizacyjnych* (s. 206–214). Rzeszów: Wyd. UR.
- Jędrzejko, M. (2011). Śmierć jako zabawa – człowiek w świecie gier komputerowych i sieciowych (spojrzenie socjopedagogiczne). *Media i społeczeństwo*, 1 (1), 165–179.
- Kotyśko, M., Izdebski, P., Michalak, M., Andryszak, P., Pluto-Prądyńska A. (2014). Nadmierne korzystanie z sieci społecznościowych. *Alcoholism and Drug Addiction*, 27 (2), 177–194.
- Lickiewicz, J. (2011). Cyber Crime Psychology-proposal of an Offender Psychological Profile. *Problems of Forensic Sciences*, 2 (3), 239–252.
- Linowski, K., (2012). „Zeszyt w kratkę”, czyli nauczanie internetowe w resocjalizacji. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 4 (79), 140–144.
- Lubar, J.F. (2003). Neurofeedback for the Management of Attention Deficit/Hyperactivity Disorders. W: M.S. Schwartz, F. Andrasik (red.), *Biofeedback: A Practitioner's Guide (Third Edition)*. New York.
- Motyka, M., (2015). *Nowe metody odurzania się. Cz. VII. Narkotyki cyfrowe*. Pobrane z: <http://www.phie.pl/pdf/phe-2015/phe-2015-2-309.pdf>. (21.09.2017).
- Opora, R. (2010). *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*. Gdańsk: Wyd. UG.

- Piecuch, A. (2004). Komputerowe programy dydaktyczne – zarys problematyki. *Dydaktyka Informatyki*, 55.
- Strzała, D. (2004). Elektroniczne multimedia jako źródło agresji. W: A. Rejzner (red.), *Agresja w szkole. Spojrzenie wieloaspektowe*. Warszawa: WSP TWP.
- Sudoł, A., Wiecheć, K., Kabzińska, K., Mojs, E. (2017). *Wpływ treningu Słuchowego Tomatisa na wybrane sfery rozwoju u dzieci według subiektywnej oceny rodziców*. Pobrane z: http://www.przeglad.amp.edu.pl/uploads/2016/3/223_3_48_2016.pdf (9.09.2017).
- Szeczówka, A. (2007). Kształcenie resocjalizacyjne. W: B. Urban, J.M. Stanik (red.), *Resocjalizacja*. T. 1. Warszawa.
- Ustawa z 26.10.1982 o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz.U. 1982, nr 35, poz. 228 ze zm. Pobrane z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19820350228> (17.04.2017).
- Waśkiewicz, W. (2012). Oddziaływania resocjalizacyjne przez koła zainteresowań na terenie Schroniska dla Nieletnich w Dominowie w: Z. Bartkiewicz, A. Węgliński (red.), *Pedagogika wobec współczesnych zagrożeń* (s. 111–126). Lublin: Wyd. UMCS
- Zieliński, P. (2006). Redukowanie nadmiernego stresu przez studentów pedagogiki podczas egzaminów i zaliczeń ustnych w powiązaniu z umiejętnością relaksacji. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika*, 15, 133–146.